

مرکز مجاز امام صادق علیه السلام

سیوطی

جلسه (۱۷۳) ۶۹

استاد: وافی یزدی

موضوع: جمع مکسر

تعریف:

جمعی است که با تغییر (لفظی یا تقدیری) در مفرد آن جمع بسته می شود.

اقسام جمع مکسر:

الف: جمع قله

ب: جمع کثره

وزن های جمع قله:

جمع قِله دارای چهار وزن زیر است:

۱- "أَفْعَل" مانند:

مفرد: "نَفْس، ذِرَاع، كَفٌّ، وَجْه"

جمع: "أَنْفُس، أَذْرُع، أَكْفٌّ، أَوْجُه"

۲- "أَفْعَال" مانند:

مفرد: "جَدٌّ، ثَوْبٌ، جَمَلٌ، كَبِدٌ، عُنُقٌ وَقُقُلٌ {سبب}"

جمع: "أَجْدَادٌ، أَثْوَابٌ، أَجْمَالٌ، أَكْبَادٌ، أَعْنَاقٌ وَأَقْفَالٌ {اسباب}"

۳- أَفْعَلَةٌ مانند:

مفرد: "عِمَادٌ، طَعَامٌ، شَرَابٌ، غِذَاءٌ، رَغِيفٌ، وَزِمَامٌ"

جمع: "أَعْمِدَةٌ، أَطْعِمَةٌ، أَشْرِبَةٌ، أَغْذِيَةٌ، أَرْغِفَةٌ، أَرْمَةٌ"

مرکز مجازات امام صادق علیه السلام

٤- "فِعْلَةٌ" مانند:

مفرد: "فَتَى، صَبِي، غُلام، غَزَال، جَلِيل، سَافِل".

جمع: "فَتِيَّةٌ، صَبِيَّةٌ، غِلْمَةٌ، غَزَالَةٌ، جِلَّةٌ، سِفْلَةٌ".

وزن های جمع کثره:

وزن "فُعْلٌ"

مفرد: أَحْمَرٌ یا حَمْرَاءٌ، أَحْوَرٌ حَوْرَاءٌ، أَسْوَدٌ سَوْدَاءٌ، أَبْيَضٌ بَيْضَاءٌ.

جمع: "حُمُرٌ حُورٌ سُودٌ بَيْضٌ"

در صورتی که عین الفعل "ياء" باشد حرف اول کلمه در جمع، کسره می گیرد، مانند بَيْضٌ.

- این وزن جمع صفت مُشَبَّه بر وزن "أَفْعَلٌ فَعْلَاءٌ" است.

"فُعْلٌ"

مفرد: كِتَابٌ، عِنَاقٌ، ذِرَاعٌ، عَمُودٌ، قَضِيبٌ و سَرِيرٌ - صَبُورٌ - عَيْوُرٌ.

جمع: كُتُبٌ، عُنُقٌ، ذُرُوعٌ، عُمُدٌ، قُضَبٌ و سُرُرٌ - صُبُورٌ - غُيُورٌ

این جمع، بیشتر برای دو وزن از اسمهای مفرد آمده است: برای "فُعُولٌ" به معنی فاعِل. مانند صبور (مفرد) که جمع آن

می شود صُبُورٌ و نیز برای اسم چهار حرفی صحیح الاخر که دارای تاء تانیث نباشد و حرف پیش از آخر آن، حرف مدّ

باشد. مانند: كِتَابٌ که جمع آن: كُتُبٌ است.

"فُعْلٌ"

مفرد: غُرْفَةٌ، حُجَّةٌ، نُوبَةٌ و مُدِيَةٌ - كُبْرَى - صُغْرَى

جمع: غُرَفٌ و حُجَجٌ، نُوبٌ و مُدَى - كُبْرٌ - صُغْرٌ

این وزن، بیشتر برای اسم مفردی که بر وزن "فُعْلَةٌ" باشد، آمده است. مانند: "غُرْفَةٌ"، که در جمع: غُرَفٌ.

و نیز در جمع صفتی به وزن "فُعْلَى" مؤنث "أَفْعَلٌ" باشد. مانند: "كُبْرَى" کُبْرٌ، "صُغْرَى" صُغْرٌ.

"فُعْلٌ"

مفرد: قِطْعَةٌ - حِجَّةٌ - لِحْيَةٌ - قِصْعَةٌ

جمع: قِطَعٌ - حِجَجٌ - لِحَى - قِصَعٌ

مدرسۀ مجربان امام صادق علیه السلام

وزن جمع اسمی است که بر وزن "فَعَلَةٌ" به کسر فاء باشد، مانند: قِطْعَةٌ "قِطَع" ، حِجَبَةٌ "حِجَج" ، لِحْيَةٌ "لِحَى" • گاه به ندرت، اسمی بر وزن "فَعَلَةٌ" به فتح فاء نیز، به وزن "فِعْل" جمع بسته می شود. مانند: قَصْعَةٌ "قِصَع".

"فَعَلَةٌ"

مفرد: هَادٍ - قَاضٍ - غَازٍ - رَامٍ

جمع: هُدَاةٌ - قُضَاةٌ - غُزَاةٌ - رُمَاةٌ

بیشتر، برای صفت مُعتَل اللام برای مذکر عاقل که بر وزن "فَاعِل" باشد آمده است. مانند: هَادٍ هُدَاةً، قَاضٍ قُضَاةً، غَازٍ غُزَاةً، رَامٍ رُمَاةً.

اصل "هُدَاةً" و "هُدَيَّةً" بوده و همچنین است وزن دیگر جمع های بالا.

"فَعَلَةٌ"

مفرد: سَاحِرٌ - طَالِبٌ - قَاتِلٌ - سَافِرٌ - بَائِعٌ - خَائِنٌ

جمع: سَحَرَةٌ - طَلَبَةٌ - قَتْلَةٌ - سَفَرَةٌ - بَرَرَةٌ - بَاعَةٌ - خَائِنَةٌ

و این وزن، اغلب جمع صفت صحیح الاخر برای مذکر عاقل بر وزن "فَاعِل" است. مانند: طَالِبٌ طَلَبَةً، قَاتِلٌ قَتْلَةً، سَافِرٌ سَفَرَةً، بَائِعٌ بَرَرَةً، بَائِعٌ بَاعَةً، خَائِنٌ خَائِنَةً.

"فَعَلَى"

مفرد: قَتِيلٌ جَرِيحٌ شَيْتٌ زَمِينٌ أُسِيرٌ

جمع: قَتَلَى جَرَحَى شَتَى زَمَنَى أُسْرَى

بیشتر برای صفتی بر وزن "فَعِيل" است که دارای یکی از معانی "از میان رفتن، آسیب، درد، بیماری و گرفتاری باشد. مانند: قَتِيلٌ "قَتَلَى"، جَرِيحٌ "جَرَحَى"، شَيْتٌ "شَتَى" زَمِينٌ "زَمَنَى" و أُسِيرٌ "أُسْرَى".

"فَعَلَةٌ"

مفرد: دُرْجٌ دُبٌّ قُرْدٌ

جمع: دِرْجَةٌ دِيبَةٌ قِرْدَةٌ

مفرد این جمع، بیشتر اسم ثلاثی الآخر است که بر وزن "فُعْل" به ضم فاء باشد. مانند: دِرْجَةٌ و دِيبَةٌ در جمع: دُرْجٌ و دُبٌّ. گاه اسمی برون وزن "فُعْل" به کسر فاء نیز بر این وزن، جمع بسته می شود. مانند: قُرْدٌ قِرْدَةٌ.

مدرسہ مجاہدین امام صادق علیہ السلام

"فُعَل"

مفرد: راکع ساجد طالب صائم نائم

جمع: رُكَّع، سُجِّد، طُلَّبَ صُومٌ نُومٌ

مفرد این جمع، اغلب صحیح اللامی است بر وزن "فَاعِلٌ یا فاعِلَةٌ". مانند: "رُكَّع، سُجِّد، طُلَّبَ، صُومٌ، نُومٌ" در جمع:

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

راکع، ساجد، طالب، صائم، و نائم.

"فُعَال"

مفرد: عاذل، طالب، کاتب، نایب، و ناظر غازی

جمع: عُدَّال، طُلَّاب، کُتَّاب، نُؤَاب و نُظَّار غُزَّاء

وزن جمعی است برای صفت صحیح الآخر بر وزن "فَاعِلٌ". مانند: عُدَّال، طُلَّاب، کُتَّاب، نُؤَاب و نُظَّار "در جمع: عاذل،

کاتب، نایب، و ناظر.

گاه به ندرت، جمع "فَاعِلٌ" از معتل اللام نیز بر این وزن آمده است. مانند: "غُزَّاء" در جمع "غاز" از "غَزَاً یَغْزُو." "

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv

ImamSadiq.tv